

կը գրեն « զբաղմանիւ թուղթս հնազանդու-
թեան եւ աղերսանաց, առ Ղազար կաթողիկոս,
ընդ թղթոյն կը խաւրեն նաեւ զհիկողայոս յէջ-
միածին՝ խնդրելով կաթողիկոսէն, որ զինքը
« արձակեսցէ ի կապից եւ կաթողիկոս հաստա-
տեսցէ ինքեանց եւ աղքատութեանց եւ պար-
տուց աթոռոյն իւրեանց եւս օգնութիւն արասցէ,
խոստանալով եւս այնուհետեւ կաթողիկոսօք
եւ վիճակօք՝ ի հնազանդութեան սրբոյ էջ-
միածնին եւ սորին կաթողիկոսացն մնայցեն »:

Ղազար կաթողիկոս սիրով կ'արձակէ զհի-
կողայոս եւ ըստ խնդրանաց Աղթամարցւոց « ի
ներկայութեան բազմաց եպիսկոպոսաց զկանոնա-
կան կոնդակ իմն գրէ քանեօք գլխօք, այս ինքն
զհիկողայոսն ընկալին իւրեանց կաթողիկոս
այսուհետեւ եւ մինչեւ ի մահն զայլ ոք մի դնի-
ցեն՝ որպէս առնէին յառաջ: Եւ յետ մահու
նորին զայլ ոք ինքնագլուխ մի նստուցեն, այլ
զարժանաւորն բազմակնիք թղթով բոլոր վի-
ճակին ի սուրբ Աթոռս առաքեսցեն զի աստ
օծցի: Եւ զայլս այսպիսիս գրէ, եւ կնքէ ինքն
Ղազար կաթողիկոսն, կնքէ եւ ինքն զհիկողայոս
կաթողիկոսն եւ այլք եպիսկոպոսք որք գտանին »:

Հիկողայոս թուղթս առած « մեծաւ փա-
ռաւորութեամբ եւ խիլայիւք, կը դառնայ
յԱղթամար, ուր « յետ ամաց ինչ, կը վախ-
ճանի (Ջամբու, էջ 96), հաւանօրէն 1751ին,
ինչպէս կը նշանակէ Ընդ Օր, ալ:

33. Գրիգոր (1751—1761):

Սիմէոն Երեւանցի (Ջամբու, էջ 96) Նի-
կողայոսի յաջորդ կը յիշէ « Գրիգոր վարդապետ
օմն, որ հակառակ Ղազար կաթողիկոսի հետ
եղած միաբանութեան՝ « նոյնպէս ինքնագլուխ
եւ թարց հրամանի սրբոյ աթոռոյս (էջմիածնի)
կաթողիկոսացն Մինասայ (1751—1753) եւ
Աղեքսանդրի, (1753—1755) կը հռչակէ ինք
զինք կաթողիկոս:

Ըստ Ընդ. Օր. 1751—1763 կը յիշուի,
իսկ ըստ Լեւոնեանի մինչեւ 1758, մահուան
թուականն անծանօթ մնացած է անոնց, բայց
Սիմէոն Երեւանցի բացայայտ նշանակած է, այն
է « ՌՄԺ (1761) թուոյն մերում մեռանի եւ
Գրիգոր կաթողիկոսն Աղթամարու » (Ջամբու,
էջ 97):

Գրիգորի գահակալութիւնն հաշուելու է
հաւանօրէն 1751էն. 1756ին կը յիշուի ինքը
Ս. խաչ եկեղեցւոյ խաչկալի վրայ եղած ար-
ձանագրութեան մէջ.

« Ի հայրապետութեան սրբոյ աթոռոյս
տեառն Գրիգորի կաթողիկոսի շնորհօք Տեառն
մերոյ Յիսուսի կառուցի խաչկալս արդեամբք
Աղթամարայ մեծի եւ փոքու եւ Բաղականից
ոսկերչոնց եւ աշխատութեամբ եւ միասնակցու-
թեամբ տեառն Սահակայ վարդապետի խար-
բերդոյ. որք պատահիք ի բերանով Աստուած
ողորմի ասացէք նոցա. ի ԹՎօՂ Հայոց ՌՄԵ
(1756). ամէն¹ »

(Շարձակէն)

Հ. Ն. ԱՅԻՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿԵՐԻՆ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

Համագգային վերջին կոտորածին զարհուրելի
կորուստ ունեցած է նաեւ Հայ կաթողիկէ Հասա-
րակութիւնը: Հայաստանի թեմերը գրեթէ ամ-
բողջապէս ջնջուած են, իսկ Պոլսէն, Իզմիրէն եւ
Կոստանայէն դուրս միւս տեղերը մնացած են բե-
կորներ միայն եւ այն՝ ամենադառն եւ ցաւալի պայ-
մաններու մէջ: Հայ կաթողիկէ Եկեղեցին կ'ողբայ
դառնապէս իր զաւակներուն աղետալի վախճանը.
անով միայն կը մխիթարուի, որ ամէն ալ մեռած
են իբրեւ ճշմարիտ նահատակներ իրենց կրօնին՝
նախնաբար զօրացած եւ կապուորուած եկեղեցւոյ
խորհուրդներով եւ պատրաստուած ամէն մարդ-
կօրէն երեւակայելի տանջանքերու եւ անցքերու:
Խոնարհինք Քրիստոնէութեան այս հերոսներու
առջեւ, որոնց արիւնք միացած իրենց համարին եւ
համարելու միւս եղբայրներուն եւ քոյրերուն հե-
ղեղի պէս հոսուած արեան հետ ծնունդ տուաւ
նորածին Հայաստանին:

Հոս առ այժմ պիտի խօսինք Հայ կաթողիկէ
կեդրին կորուստներուն վրայ*, մնացած մանրամաս-
նութիւնները ձգելով ուրիշ առթի, վասն զի
համոզուած ենք, որ դեռ բաւական ժամանակի
պէտք կայ, մինչեւ որ ամէն բան լուսաւորուի:

1. Նախատուկաւ ի պիսկոպոսները:

ԻԳՆԱՏԻՈՍ ԱՐՔԵՊ. ՄԱՆՈՅԵԱՆ՝ բնիկ
Մերտնցի եւ նշանաւոր գերդաստանէ՝ ծնած է
1878 Ապր. 8ին. իր նախնական կրթութիւնը
կ'առնու Մերտին, ուսկից կ'առաքուի Զմեռուի
վանքը, ուր իր բարձրագոյն դասընթացքն ընելէն
վերջը՝ կը ձեռնադրուի քահանայ եւ քիչ ատենէն
գարձեալ Մերտին կը վերադառնայ. Քանի մը տա-

¹ Ազգագր. Հանդ. Ի. էջ 209:

* Յամագրութիւնս սիրով պիտի հիւրընկալէի
« Հանդիսի » էջերուն մէջ, եթէ նաեւ հայ եկեղեցական
միւս կղերիկներուն կորուստներու մասին մեզի յօդուածներ
առաջուէին, համարուած ըլլալով թէ սոյ. գունակ հրա-
տարակութիւնները մեծ կարեւորութիւն ունին ապագայ
այ պատմութեան համար: Իսկ « Հանդիսի »:

րիէն սակայն Կ. Պոլիս կը կոչուի պատրիարքական քարտուղարութեան պաշտօնով, ապա կ'առաքուի Եգիպտոս առաքելութեան: 1911ին Հռոմի մէջ գումարուած Պատրիարքական Սինոդին առթիւ Ամենապատիւ Կաթողիկոսին առաջարկութեամբ՝ Ս. Աթոռէն Մերտինի արքեպիսկոպոս կը կարգուի, ուր եւ կը մնայ մինչեւ 1915: Հանգուցեալը եկեղեցականի տիպար օրինակ մըն էր իր խոհմութեամբ եւ հմտութեամբ, բայց մանաւանդ իր առաքինի ընթացքով, անոր համար ալ շատ սիրուած էր թէ Եգիպտոսի եւ թէ ապա Մերտինի Հայ Կաթողիկէ հասարակութենէն: 1915ի տագնապալից օրերուն՝ Գեր. Մալոյեան գիտնալով որ իրեն եւ իր ժողովրդեան վախճանը մօտալուտ է, հոգեւոր խօսքերով յորդոր կը կարգայ ժողովրդեան՝ հաւատարիմ մնալ իրենց կրօնին, իրենց Աստուածոյն եւ Ազգին: Եւ ինչպէս ակահատեաներ կը վկայեն, Գրիստոսի նահատակը նախ քաղքէն դուրս կը հանեն թուրք գազանները, որոնց գլուխն էր Պէտրի Պէյ, ապա կը մերկացընեն եւ գրաստի մը վրայ նստեցուցած՝ ամէն տեսակ անարգանքներով եւ տանջանքներով զինքը չարչարելէն վերջը՝ կը սպաննեն:

ԳԵՐ. ՄԻՔԷԼ ԵՊ. ԽԱՉԱՏՈՐԵԱՆ, ծնած Խարբերդ 1846, 19 Փետր.ին. տարրական դաստիարակութիւնը կ'առնու տեղւոյն ծխական դպրոցին մէջ: Ապա ընտանիքով կ'անցնին Մալաթիա, ուր միջին դասընթացքն եւս աւելով կը խաւրուի Զմեառի վանքը. հոն կը ձեռնադրուի քահանայ եւ կը վերագաւնայ վերստին իւր քաղաքն այս անգամ առաքելական պաշտօնով մը: Տարիներ վերջը Կ. Պոլիս կը կոչուի եւ կ'ընտրուի Եպ. Մալաթիոյ 6 Փետր. 1899:

Խաչատուրեան Գեր.ին մահը այսպէս կը պատմէ ակնաւորեալ մը: Յունիս ամսոյն կիրակի օր մը երեկոյեան ժամ 5ին երկու վայրենադէմ զինուորներ առաջնորդարանը կը մտնեն եւ առանց որ եւ է պատճառի գեպիսկոպոս քաջքնելով կը տանին ոստիկանատունը. հոն ժամ մը տախտակի վրայ պառկեցընելէ յետոյ Մութասարիֆ Ֆուատ պէյի առջեւ կը հաննեն: Այս հրէշը իրմէ կը պահանջէ եկեղեցւոյն, առաջնորդարանին եւ դպրոցին յանձնուի, եւ երբ Գեր. Խաչատուրեան աներկիւղ կը մերժէ, այն ատեն իսկոյն կը հրամայէ մութասարիֆը իր շուրջը բոլորող մարդակեր գազաններուն, որ զինքը ամենասոսկալի տանջանքներով չարչարեն: 1. Մօրուքը կը փետտեն, 2. վիզը չուան կը ձգեն եւ ձեռքերը կը կապեն ետեւը, 3. հրելով կը տանին գետեղեքը ու կը ձգեն շուրջը, 4. ակունքերը քաշել կ'ուզեն. իսկոյն ինքը կը հանէ կեղծ ակունքերը, յուսալով թէ տանջանքէ մը պիտի ազատէր, սակայն անոնց վայրագութիւնը չէր յաղած. վասն զի արցանով անոր բերնին լնդերը կը հաննեն, 5. կը մերկացընեն զինքն եւ կ'առնուն վրէն ոսկի խաչը եւ եպիսկոպոսական մատանին ու կը պառկեցընելով գետի վրայ եւ 300 զինուորի կոխկրտել կու տան, 6. կուրծքին վրայ կրակ կը վառեն ու ուրձ կ'եփեն եւ ապա ականջները կը կտրեն եւ այսպէս հաղարուսէի լիկանք

տալէն յետոյ կը մեռցընեն եւ շուղամբարձ կ'առքի մը վրայ դրած կը տանին կը նետեն աղբանոցը: Նոյնպիսի տանջանքներէ անցած են նաեւ իր քով գտնուող Ղեւոնդ Խորխորունի եւ Յովհաննէս Կոտյեան վարդապետները:

ԳԵՐ. ԱՆԴՐԷԱՍ ԵՊ. ՉԷԼԷՊԵԱՆ՝ բնիկ Մերտնցի, ծնած է 1848, 13 Յուն.ին. 1862ին կը մեկնի Հռոմ, ուր բարձրագոյն դասընթացքը աւարտելու վրայ՝ կը հիւանդանայ եւ այս իսկ պատճառաւ կը վերագաւնայ Տիգրանակերտ: Հոն քիչ ատենէն ապաքինելէն վերջը Նաղարեան Արքեպ. տեսնելով Չէլէպեանի կարողութիւնը՝ զայն Մերտին կը կոչէ եւ կը ձեռնադրէ քահանայ: Եպիսկոպոսութեան բարձրացած է 1899ին Փերահեանի մահուանէ վերջը:

Ինչպէս վստահելի աղբիւրներէ լսեցինք՝ տեղւոյն կուսակալը Տօքթ. Բէշիտ, կոտորածներու միջոցին զինքն ազատելու համար նախ իրմէ կը պահանջէ մեծ գումար մը մօտ 7000 ոսկի, այսու հանգերձ արիւնուշտը իր խոստման դրժելով վերստին աքսորի հրամանը կը հանէ, որով Հանգուցեալը տեղւոյն մնացած բարեկեցիկներուն հետ Հալէպ կը խաւրուի:

Հոն սակայն զինքը հանգիստ չեն ձգեր, այլ քաղքէն չորս ժամ հեռու՝ գետինը փորելով զինքը մինչեւ վիզը կը թաղեն եւ յետոյ տապարով գլուխը կտոր կտոր կ'ընեն: Իրեն հետ միասին նման չաւրալուկ մահուամբ մեռած են Անարատ Յղութեան կուսաններէն եւ ժողովրդեան շատերը, որոնց կարաւանը 600 հոգիէ կը բաղկանայ եղեր:

ԳԵՐ. ՍԻՖԵԱՆ ԵՊ. ԻՍՐԱԵԼԵԱՆ ծնած է Մուշ 866, 15 Փետր.ին. Մանուկ հասակէն արդէն կ'առաքուի Հռոմ, ուր ամբողջ ուսումն առնլով՝ քահանայ կը ձեռնադրուի եւ կ'առաքուի Արապկիր իբր ժողովրդապետ: Տարիներով կը մնայ հոն եւ մեծ համակրութիւն կը վստարկի: Խարբերդի թեմական Եպ. կ'ըլլայ 6 Փետր. 1899ին:

Խարայէլեան Գեր. քաջ հմուտ էր լատիներէն լեզուին եւ նշանաւոր ճարտասան, այնպէս որ 13 Սեպտ. 1912ին Ղիեննայի Ս. Հաղորդութեան Համաժողովին առթիւ Am Hof եկեղեցւոյ մէջ երբ Ամենպ. Գեր. Գրիգոր Արքեպ. Գովրիկեան Ընդհ.Աբբ. Ղիեննական Մխիթարեանց, երաժշտական երգեցողութեամբ (orchestre) հայկական պատարագ կը մատուցանէր, Արհ. Խարայէլեան Եպ. աւետարանէն վերջը խօսեցաւ սրանչելի առողանութեամբ լատիներէն ձառ. մը՝ որուն նիւթն էր «Ս. Հաղորդութիւնը Հայ Մատենադարանութեան մէջ»՝ ի ներկայութեան Լոնտոնի Բուռնէ կարտինային, բազմաթիւ եպիսկոպոսներու եւ անթիւ քահանաներու:

Խարայէլեան Եպ.ին մահն ալ իր վիճակակիցներու նման եղած է դառն եւ աղետալ: Գահճները նախ զինքն հրացանով գնդակահար կ'ընեն, բայց երբ կը տեսնեն որ տակաւին կենդանի է, սրով վիզը կը կտրեն ու մարմինն ալ կը յօշոտեն: Այսպիսի բարբարոսութեամբ վախճան գտաւ այս սրանչելի անձին կենալը:

ԳԵՐ. ՅԱԿՈԲ ԹՕՓՈՒՋԵԱՆ՝ Եպիսկոպոս Մշոյ, ծնած է Պարտիզակ 1855, Ապր. 8ին: Իր նախնական դաստիարակութիւնն առած է տեղւոյն ծխական դպրոցին մէջ: Ապա Հռոմ կ'երթայ իբր ուսանող եւ կը մտնէ Ուրբանեան վարժարանը, ուր աստուածաբանական ուսումն կ'աւարտէ, կը ձեռնադրուի քահանայ եւ դարձին կ'առաքուի Պիլէճիկ հոգաբարձութեան պաշտօնով: Եետոյ կ'անցնի Պանտրմա եւ ապա Կեսարիա: Ի վերջոյ ժողովրդապետ կը կարգուի Կուտինայի, ուր բաւական ժամանակ մնալով իբր ճշմարիտ Հայր մը եւ Հովիւ մը իր առաքինի եւ օրինակելի կեանքով մեծապէս ազդած է տեղւոյն ժողովրդեան վրայ: Եպիսկոպոս կը կարգուի 1911ին Հռովմայ Պատրիարքական Սինոդին առթիւ: Ըստ ականատեսի մը վկայութեան դահիճները կախաղան կը հանեն զինքն, եւ երբ մահն անմիջական չ'ըլլար, վար կ'առնուն եւ ողջ ողջ կ'այրեն: Նոյն կերպով կը մեռցնեն իրեն ընկերացող բազմաթիւ անձինք: Մշոյ ջարդարաններուն պետն էր Վասիթ պէյ:

ԳԵՐ. ԼԵՒՈՆ ՔԷՉԷՃԵԱՆ՝ Արքեպ. Սեբաստիոյ, ծնած է 1860ին, բնիկ Մարաշի, նախնական ուսումն առած է Զմմաուս վանքը: Ետոյ անցած է Հռովմ Բորբականդէյի դպրոցը. հոն երկու տարուան չափ ուսանելէն վերջը կ'անցնի Լեւոնեան նորակառոյց դպրոցը բարձրագոյն ընթացքը կատարելու համար եւ հոն նաեւ կը ձեռնադրուի քահանայ: Ուսկից կը մեկնի առաջին անգամ դէպի Մարաշ, ուր բաւական ատեն եկեղեցական եւ դպրոցական պաշտօններու մէջ կ'աշխատի եւ մեծ գործունէութիւն յղց կու տայ, ապա կը կոչուի Կ. Պոլիս Մանուէլեան ինչպէս նաեւ Սապպաղեան կաթողիկոսներու քով Քարտուղարութեան պաշտօնով: Վերջինը զինքն կը ձեռնադրէ Արքեպ. Սեբաստիոյ: 1915ին տաճկական կառավարութիւնը զինքը թէ եւ չ'աքսորեր, սակայն բոլորովն առանձին անոք անօգնական ձգելով ժամտատենդէ կը վարակուի եւ կը փոխադրուի Ամերիկացոց հիւանդանոցը, ուր գործողութեան կ'ենթարկուի՝ սակայն չ'աջողելով կը վախճանի: Հոգեվարքի ժամանակ Կարնոյ Վիեննական Միութեան Հայրերը Աւստրիոյ պաշտպանութեան շնորհիւ հոն հասած ըլլալով՝ Հանգուցելոյն վերջինք կու տան:

ԳԵՐ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊՍ. ՔՉՈՒՐԵԱՆ՝ ծնած է 1847 Յուլ. 22ին Խոտորըոյ կրման գիւղը. բայց մանուկ հասակէն արդէն ծնողաց հետ կը մեկնի Կարին, ուր տեղական դպրոցն քանի մը տարի այցելելէն յետոյ՝ կ'առաքուի Գաղղիա՝ Օրլէանի Ս. Սուրբիս կղերանոցը: 1874ին քահանայ ձեռնադրուելով՝ կը վերադառնայ Կարին, ուր մինչեւ 1891 դասատուութեամբ կը պարապի: Այս միջոցին Գեր. Ստեփ. Մելքիսեդեկեան Կարնոյ եպիսկոպոսական աթոռէն կը հրաժարի, որուն յաջորդ կը կարգուի Քչուրեան: Հանգուցեալը պատկառելի դէմքով հմուտ եւ հեղահամբոյր անձ մըն էր. ասոր հակառակ դժբախտաբար կամքով տկար ըլլալով՝ օրոշ կարգի անձինքներէ կ'ազդուէր եւ շատ անգամ նաեւ բոս այնմ կը գործէր. ասով ժողովրդեան մէջ մեծ հակառակութիւն մը ծա-

գեցաւ իրեն դէմ, որ եւ չվերջացաւ մինչեւ 1911, որ միջոցին Հանգուցելոյն հրաժարմամբ Կարնոյ եպիսկոպոս ընտրուեցաւ նոյնպէս Հռովմայ Պատրիարքական Սինոդին առթիւ:

ԳԵՐ. ՅՈՒԱՔ ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿԵԱՆ, Կոտորածին ժամանակ Գեր. Քչուրեան ի սկզբան երդնկա, ապա Սեբաստիա փոխադրուած էր, ուր եւ վախճանեցաւ. իսկ Գեր. Մելքիսեդեկեան Ան կը գտնուէր: Ամենէն ցաւալին եւ սրտաշարժն եղաւ այս վերջնոյս վախճանը, որ հազիւ ազատած՝ ամբողջ կոտորածի եւ պատերազմի ընթացքին իր կրած ամենազարհուրելի նեղութիւններէն՝ նորերս Պոլիս գալէն քանի մ'օր վերջը սպանկական հիւանդութենէ վարակուելով՝ կը վախճանի: Հանգուցեալը բնիկ Կարնեցի է. իր աստուածաբանական ուսումը առած է Հռովմ Ուրբանեան Վարժարան, ուր նաեւ Լեւոնեան Վարժարանին մէջ տեսչութեան պաշտօն վարած է բաւական ատեն: Միաբանութիւնս Հանգուցելոյն խնդրանք 1913ին Կարնոյ մէջ Վանատուն եւ Դպրոց բացաւ. եւ երկու տարուան արդիւնալի գործունէութեամբ իրեն լիւրի համակրանքն ու յարգանքը վաստկած էր. կը ցաւինք, որ շատ կարճ տեւեցին այս մտերմական յարաբերութիւններն, որոնք կասկած չկայ որ Կարնոյ Հայրութեան համար շատ օրհնութիւնաբեր պիտի ըլլային:

Աշխարհաւեր կոտորածին՝ Միաբանութիւնս ալ տուաւ իր գոհերը յանձին Հ. Վահան Վ. Մատիկեանի, Հ. Մատթէոս Վ. Հաճեանի եւ Հ. Թովմաս Կետիկեանի, որոնց մասին Հանդիսի էջերուն մէջ արդէն խօսուած ըլլալուն՝ կ'անցնինք Վենետիկի Հայրերուն:

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Վ. ՍԱՐԵԱՆ՝ ծնած է 1865 Օգ. 7 ի Գաղատիա. փոքրիկ հասակէն կ'ուղարկուի Վենետիկ Ս. Ղազարու վանքը, ուր եօթ տարիէն քահանայ կը ձեռնադրուի: Սակայն Միաբանութիւնը կը խաւրէ զինքն Հռոմ հոն աստուածաբանական ուսումն շարունակելու համար, ուր նաեւ ստացած է վարդապետ աստուածաբանութեան վկայականը: Ապա կարգուած է Վարիշ վանքին կղերանոցին, ժամանակ մըն ալ Ռափայէլեան Վարժարանին Վարիշ եղած է, ինչպէս նաեւ խմբագիր «Բաղմամէպ»ի եւ Տպարանապետ: Բացի այդ վանական պաշտօններէ գտնուած է նաեւ Գաղատիա եւ բաւական երկայն ատեն վարած է տեղւոյն ազգային վարժարանը: Վերջին տարիները Հ. Ս. Սարեան առաքուած էր Տրապիզոն ուր եւ տեղահանութեան միջոցին նահատակուած է: Իբր գրագէտ բաւական երկարասիրութիւն ունի. հոս յիշենք միայն՝ «Աստուածաբանութիւն տեսական», տպ. 1894, «Մագնիսական քուն», տպ. 1901 եւ «Իսկանդուր Ժագումը», տպ. 1905:

Հ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՎՐԴ. ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ՝ ծնած է Մուշ 1882, 25 Օգ.ին, մտած է Ս. Ղազարու վանքը 1893, 1 Սեպտ.ին, յաջողութեամբ կատարած է իւր դպրոցական ընթացքը եւ ձեռնադրուած է քահանայ 1902ին: Ապա կարգուած

է ուսուցիչ վանքին Մուրադ-Ռափայէլեան վարժարանին մէջ: Սակայն քիչ վերջը Միաբանութիւնը զինքը կ'առաքէ Ֆրայբուրգի (Հելուետիա) Համալսարանը, ուր Փիլիսոփայութեան վարդապետութեան տիտղոսով պսակուելէ վերջը՝ կը վերադառնայ Ս. Ղազար եւ կը կարգուի «Բաղմավէպի» խմբագիր, զոր եւ կը շարունակէ մինչեւ 1906—1908: 1914ին Միաբանութիւնը յարմար կը գտէ զինքն առաքել Տրապիզոն իբր ուսումնապետ Միսիթարեան վարժարանին, ուր նոյնպէս կը սպանուի տեղահանութեան միջոցին:

Հ. Կ. Տէր-Սահակեան իբր գրագէտ համակրելի գէմը մըն էր, բերումն ունէր մանաւանդ բանաստեղծութեան, որուն ըստ բաւականի ալ յաջողակ էր: Գրած է նաեւ բաղմավիւ պատմական նիւթերու վերաբերեալ յօդուածներ «Բաղմավէպի» մէջ, ինչպէս նաեւ երկհատոր աշխատութիւն մը՝ «Հայ կայսերը Բիւզանդիոն», տպ. 1907: Ապա «Համալսարանական տարագրութեամբ»: Իր համալսարանական քննաճառը գրած է գաղղիերէն լեզուաւ նիւթ առնելով Chateaubriand en Orient, որ եւ հրատարակուած է եւ գնահատելի գործ մըն է:

Հ. ՊՕԳՈՍ ՎՐԴ. ԳԵՍՊԱՐԵԱՆ՝ ծնած է Մերտին 1880ին եւ վեներիկոյ Ս. Ղազարու վանքը մտած է 1899, 5 Օգ. ին: Քահանայ կը ձեռնադրուի 1906ին, եւ կ'ուղարկուի Հռոմ՝ առաւելագոյնութեան ուսումը շարունակելու համար: Հռոմ մէջ վկայական մ'առնելով կը վերադառնայ Մայր վանքը: Ապա Մերտին կ'առաքուի առաքելութեան պաշտօնով եւ հոն 1915ին կը նահատակուի:

Հ. ԹՈՎՄԱՍ ՎՐԴ. ՕՏԱՊԱՆԵԱՆ՝ բնիկ Տիրապիղոնցի՝ ծնած է 22 Յուն. 1886, Ս. Ղազարու վանք գացած է 6 Օգ. 1899, իւր տարրական եւ բարձրագոյն ուսումը առնելէն յետոյ կը ձեռնադրուի քահանայ 1911 եւ իրեն ուսուցչութեան պաշտօնը կու տան վանքի աշակերտներու վրայ: Յետոյ առաքելութեան խաւրուած է Տրապիզոն, ուր նոյնպէս նահատակուած է: Հ. Թ. Օտապաշեան աշխարհագրական ուսմանց սիրահար եղած է եւ մէկ քանի անտիպ գրուածքներ ալ ունի:

1. Կարճոյ թեմիս կողերը:

Ա. Կարճոյ Կողեր, գիւղատեղատեղերու եւ գիւղերու կողեր:

Կարին.

1. Յովսէփ վրդ. Քալուրեան, ծն. 1837 խոտորջուր, ուսած Կարին եւ ձեռնադրուած 1899:
2. Յովսէփ վրդ. Աբրահամեան, ծն. 1848 Կարին, ուսած Հռոմ (Բորբակաւատ), ձեռն. 1874:
3. Իգնատիոս վրդ. Չարչեան, ծն. 1876 Կարին, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1908:

Կարին.

4. Յովսէփ վրդ. Զօհրապեան, ծն. 1886 Կարին, ուսած Պէյրութ, ձեռն. 1910:

»

5. Պօղոս վրդ. Զոտոյեան, ծն. 1856 Կարին, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1910:

Հինձք.

6. Ալեքսան վրդ. Ալեքսեան, ծն. 1854 Հինձք, ուսած Կարին, ձեռն. 1890:

Թուաշք.

7. Յակոբ վրդ. Խաչատուրեան, ծն. 1860 Մշոյ Առինչ գիւղը, ուսած Կարին, ձեռն. 1890:

»

8. Յակոբ վրդ. Տէր-Ներսէսեան, ծն. 1870 Հինձք, ուսած Կարին, ձեռն. 1903:

Ռապատ.

9. Տէր Մարտիրոս քհն. Ղազարեան, ծն. 1845 Մոլլա-Սելէյման, ուսած Կարին, ձեռն. 1864:

Բ. Խոտորջուրի գիւղերու կողերը:

Կիսակ.

10. Յարութիւն վրդ. Թուրքեան, Մեծաւոր խոտորջուր, ծն. 1869 Կիսակ գիւղը, նախական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն ծխական դպրոցը. իսկ բարձրագոյն ուսումն առած է Բարիզ Սէն-Սիլվեստր կղերանոցը եւ ձեռնադրուելով 1894ին վերագործած է խոտորջուր՝ հայրենիքը: Համբաււոր Տէր Կարապետ քհն. Չախալեանի Մեծաւորութիւնէ հրաժարելէն ետքը՝ անոր յաջորդը կարգուած է պաշտօնավարած է մինչեւ 1915ի մեծ աղէտը, եւ տեղահանութեան միջոցին շարաշար խոշտանգումներով մահացած է:

Ճիճապաղ.

11. Յարութիւն վրդ. Փիրաղեան, ծն. 1857 Ճիճապաղ, ուսած Կարին, ձեռն. 1882:

»

12. Ստեփան վրդ. Զաքարեան, ծն. 1861 Ճիճապաղ, ուսած Կարին, ձեռն. 1886:

»

13. Տէր Յակոբ քհն. Քէշիշեան, ծն. 1843 Ճիճապաղ, ուսած Կարին, ձեռն. 1863:

Կրման.

14. Յակոբ վրդ. Մէլիքեան, ծն. 1846 Կրման, ուսած Կարին, ձեռն. 1872:

»

15. Աթանոս վրդ. Ղազարեան, ծն. 1882 Կրման, ուսած Պէյրութ, ձեռն. 1909:

Սուրենձ.

16. Յարութիւն վրդ. Խանդեան, ծն. 1837 Սուրենձ, ուսած Կարին, ձեռն. 1864:

»

17. Ստեփան վրդ. Լաշինեան, ծն. 1810 Սուրենձ, ուսած Զմմառ, ձեռն. 1903:

- Խնդածոր. 18. Փրանկիսկոս Վ. Նանեան, ծն. 1887 Խնդածոր, ուսած Պէյ-րուի, ձեռն. 1910:
- " 19. Մեսրոպ Վ. Թաթմանեան, ծն. 1889 Խնդածոր, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1910:
- Կաղմխուտ. 20. Յովսէփ Վ. Գարագաշեան, ծն. 1862 Կաղմխուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1886:
- " 21. Պօղոս Վ. Գարագաշեան, ծն. 1879 Կաղմխուտ, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1904:
- " 22. Տ. Պետրոս քհն. Ապղեան, ծն. 1847 Կաղմխուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1870:
- Գեղուտ. 23. Ամբրոսիոս Վ. Քրիստինեան, ծն. 1879 Գեղուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1903:
- " 24. Աւետիս Վ. Զինակրեան, ծն. 1881 Գեղուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1905:
- Արեգի. 25. Տ. Վարդան քհն. Ղաղարեան, ծն. 1846 Սունիս, ուսած Կարին, ձեռն. 1872:
- Մոխրկուտ. 26. Ստեփան Վ. Աբղեան, ծն. 1847 Մոխրկուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1871:
- " 27. Պօղոս Վ. Քէօրօղլուեան, ծն. 1872 Մոխրկուտ, ուսած Կարին, ձեռն. 1902:
- " 28. Տ. Պետրոս քհն. Ռեհանեան, ծն. 1839 Մոխրկուտ, ուսած Ռուսիա, ձեռն. 1864:
- Կարմիրք. 29. Յովհ. Վրդ. Ապտալեան, ծն. 1846 Կարմիրք, ուսած Վենետիկ եւ Կարին, ձեռն. 1873:
- " 30. Կարապետ Վրդ. Վարդապետեան, ծն. 1862 Կարմիրք, ուսած Կարին, ձեռն. 1885:
- " 31. Յակոբ Վրդ. Յովսէփեան, ծն. 1863 Կարմիրք, ուսած Կարին, ձեռն. 1889:
- " 32. Յովսէփ Վրդ. Ներսէսեան, ծն. 1866 Կարմիրք, ուսած Կարին, ձեռն. 1889:
- Գ. Բաւեռ-Ե- Աւստրիա-Իտալիա:
- Նորշեն. 33. Ստեփան Վրդ. Գրիգորեան, ծն. 1861 Մոլլա-Սիւլէյման, ուսած Կարին, ձեռն. 1889:
- Մոլլա-Սիւլէյման. 34. Յովհաննէս Վ. Հուրիկեան, ծն. 1861 Մոլլա-Սիւլէյման, ուսած Կարին, ձեռն. 1888:
- Տէլիպապա. 35. Տէր Ներսէս քհն. Սուքիասեան, ծն. 1861 Տէլիպապա, ուսած Կարին, ձեռն. 1890:

2. Մշոյ թեմին կղերք:

- Ողունք. 36. Մկրտիչ Վրդ. Տէր-Մկրտիչեան, ծն. 1840 Նորշեն, ուսած Կարին (°), ձեռն. 1880:
- Նորշեն. 37. Մեսրոպ Վ. Ուղունեան, ծն. 1884 Կ. Պոլիս, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1905:

3. Մեքսստիոյ թեմին կղերք:

- Սեբաստիա. 38. Գրիգոր Վրդ. Պալեան, ծն. 1871 Սեբաստիա, ուսած Սեբաստիա, ձեռն. 1897:
- Եւգոկիա. 39. Անտոն Վ. Սարայտարեան, ծն. 1882 Եւգոկիա, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1905:
- Բրգնիք. 40. Ղեւոնդ Վ. Քեքեւեան, ծն. 1861 Մալաթիա, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1885:
- " 41. Սահակ Վ. Մատոյեան, ծն. 1872 Բրգնիք, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1896:
- " 42. Միքայէլ Վ. Աստուածատուրեան, ծն. 1873 Բրգնիք, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1896:
- " 43. Սահակ Վ. Շահնազեան, ծն. 1884 Բրգնիք, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1907:
- Եւգոկիա. 44. Պօղոս Վ. Բոլատեան, ծն. 1858 Մարաշ, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1886:

4. Մալաթիոյ թեմին կղերք:

- Մալաթիա. 45. Ստեփան Վ. Կոստանեան, ծն. 1853 Մալաթիա, ուսած Մալաթիա, ձեռն. 1894:
- " 46. Ղեւոնդ Վ. Խորխոռունի, ծն. 1881 Մալաթիա, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1906:
- " 47. Յովհ. Վ. Կոյեան, ծն. 1884 Կ. Պոլիս, ուսած Չմմառ, ձեռն. 1907:
- Պիհիսնի. 48. Կղեմէս Վ. Սիօկերեան, ծն. 1861 Չէյթուշ, ուսած Մալաթիա, ձեռն. 1885:
- Կէվրիք. 49. Իգնատիոս Վ. Շահինեան, ծն. 1867 Հիւսիսիմանսուր, ուսած Մալաթիա, ձեռն. 1891:
- Հիւսիսիմանսուր. 50. Տէր Կարապետ քհն. Աղանեան, ծն. 1869 Հիւսիսիմանսուր, ուսած Մալաթիա, ձեռն. 1901:
- Հէգիմ-Խան. 51. Տէր Մեսրոպ քհն. Աղատիկեան, ծն. 1871 Մալաթիա, ուսած Մալաթիա, ձեռն. 1905:

5. Տրապիզոնի թեմին կղերք:

- Տրապիզոն. 52. Մկրտիչ Վ. Ամպարեան, ծն. 1858 Տրապիզոն, ուսած Տրապիզոն, ձեռն. 1882:

- Տրապիզոն. 53. Պօղոս Վ. Խամպէկեան, ծն. 1843 Տրապիզոն, ուսած Հռոմ (Բրորակ.), ձեռն. 1870:
- " 54. Յովսէփ Վ. Նուրեան, ծն. 1843 Տրապիզոն, ուսած Բարիզ (Սէն-Սիւլբի), ձեռն. 1874:
- Սամսոն. 55. Մկրտիչ Վ. Մեղմուշի, ծն. 1867 Մարզուան, ուսած Հռոմ (Բրորակ.), ձեռն. 1894:
- " 56. Յովսէփ Վ. Խաչատուրեան, ծն. 1865 Միդրէ, ուսած Ջամառ, ձեռն. 1883:
- Մարզուան. 57. Գարեգին Վ. Տօնիկեան, ծն. 1863 Տրապիզոն, ուսած Տրապիզոն, ձեռն. 1887:
- " 58. Յովսէփ Յօղունի, ծն. 1884 Մարզուան, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1909:
- Հաւլա. 59. Սիմոն Վ. Պայեան, ծն. 1872 Միդրէ, ուսած Ջամառ, ձեռն. 1894:
- " 60. Գրիգոր Վ. Հատիկեան, ծն. 1873 Տրապիզոն, ուսած Կ. Պոլիս (Սէն-Լուի), ձեռն. 1897:
- " 61. Հ. Յարութիւն Վ. Աղաճանեան (Յիսուսեան), ծն. 1879:
- Ամասիա. 62. Յովսէփ Վրդ. Պայթունի, ծն. 1875 Մարզուան, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1899:
- " 63. Տէր Գլակ քահանայ, ծն. 1836 Մարզուան, ուսած Տրապիզոն, ձեռն. 1881:

6. Գաղափարային թեմի կղերը:

- Գաղատիա. 64. Գեորգ Վ. Էքիզեան, ծն. 1838 Գաղատիա, ուսած Գաղատիա, ձեռն. 1867:
- " 65. Յար. Վ. Ալակեօզեան, ծն. 1847 Գաղատիա, ուսած Գաղատիա, ձեռն. 1872:
- " 66. Կղեմէս Վ. Ճէմճիմեան, ծն. 1850 Գաղատիա, ուսած Գաղատիա, ձեռն. 1874:
- " 67. Յովհաննէս Վ. Չիլոէմեան, ծն. 1857 Գաղատիա, ուսած Գաղատիա, ձեռն. 1883:
- " 68. Յովսէփ Վ. Մաքսուտեան, ծն. 1858 Գաղատիա, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1889:
- " 69. Կղեմէս Վ. Գահլէճեան, ծն. 1864 Գաղատիա, ուսած Օրլէան, ձեռն. 1890:
- " 70. Յովսէփ Վ. Բոլաթեան, ծն. 1864 Գաղատիա, ուսած Բարիզ (Սէն-Սիւլբի), ձեռն. 1892:
- " 71. Գեորգ Վ. Վիթանեան, ծն. 1870 Գաղատիա, ուսած Գաղատիա, ձեռն. 1891:

- Գաղատիա. 72. Յովսէփ Վ. Գաղեան, ծն. 1889 Գաղատիա, ուսած Հռոմ (Բրորակ.), ձեռն. 1904:
- " 73. Յովհաննէս Վ. Թօքատեան, ծն. 1889 Գաղատիա, ուսած Կ. Պոլիս (Սէն-Լուի), ձեռն. 1914:

7. Ատանայի թեմի կղերը:

- Ատանա. 74. Մատթէոս Վ. Գարակեօզեան, ծն. 1856 Կ. Պոլիս, ուսած Անտոնեանց քով, ձեռն. 1880:
- " 75. Պօղոս Վ. Գուլումճեան, ծն. 1876 Ատանա, ուսած Հռոմ (Լեւոնեան), ձեռն. 1899:

8. Տիգրանակերտի թեմի կղերը:

- Տիգրանակերտ. 76. Լեւոն Վ. Նազարեան, ծն. 1877 Մարտին, ուսած Տիգրանակերտ, ձեռն. 1898:
- " 77. Յար. Վ. Նազաշեան, ծն. 1887 Տիգրանակերտ, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1912:
- Ուրֆա. 78. Վարդան Վ. Աշճեան, ծն. 1873 Մարտին, ուսած Մարտին, ձեռն. 1898:

9. Մարտինի թեմի կղերը:

- Մարտին. 79. Յովհաննէս Վ. Պօտուրեան, ծն. 1839 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1865:
- " 80. Ստեփան Վրդ. Հօլոզեան, ծն. 1845 Մարտին, ուսած Ջամառ, ձեռն. 1870:
- " 81. Աթանաս Վրթ. Պաթանեան, ծն. 1812 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1884:
- " 82. Անտոն Վ. Աճմարանեան, ծն. 1863 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1888:
- " 83. Սահակ Վ. Հօլոզեան, ծն. 1866 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1895:
- " 84. Մինաս Վ. Նէմեան, ծն. 1874 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1903:
- " 85. Մկրտիչ Վ. Գալիօնճեան, ծն. 1878 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1903:
- " 86. Ներսէս Վ. Չրայեան, ծն. 1879 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1904:
- " 87. Գաբրիէլ Վ. Հաթմէրճեան, ծն. 1887 Մարտին, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1911:
- " 88. Օգոստինոս Վ. Պաղտատարեան, ծն. 1887 Մարտին, ուսած Ջամառ, ձեռն. 1911:

- Մարտին. 89. Վարդան Վ. Սապպաղեան, ծն. 1848 Մարտին, ուսած Զմմառ, ձեռն. 1911:
- " 90. Տ. Անդրեաս քհն. Պետրոսեան, ծն. 1849 Մարտին, ուսած Մարտին, ձեռն. 1871:
- Թէլէրմէն. 91. Յակոբ Վրդ. Գարձոյեան, ծն. 1850 Թէլէրմէն, ուսած Զմմառ, ձեռն. 1871:
- Տէրղօր. 92. Պետրոս Վրդ. Թէրղիպաշեան, ծն. 1870 Մարտին, ուսած անդ, ձեռն. 1894:

10. Խարքերդի թեմին կղերք:

- Խարքերդ. 93. Ղեւոնդ Վ. Մինասեան, ծն. 1878 Արաբկիր, ուսած Հոսմ (Ղեւոնեան), ձեռն. 1909:
- " 94. Սարգիս Վ. Խաչատուրեան, ծն. 1879 Խարքերդ, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1903:
- Դատեմ. 95. Գրիգոր Վրդ. Փիլիպպոսեան, ծն. 1847 Դատեմ, ուսած Խարքերդ, ձեռն. 1872:
- " 96. Տ. Սարգիս քհն. Ենովքեան, ծն. 1879 Դատեմ, ուսած Խարքերդ, ձեռն. 1907:
- Բաղմաշէն. 97. Յովհ. Վրդ. Ներսէսեան, ծն. 1845 Մալաթիա, ուսած Խարքերդ, ձեռն. ?:
- Բառաջանջ. 98. Տ. Պօղոս քհն. Գաղանձեան, ծն. 1879 Արաբկիր, ուսած Խարքերդ, ձեռն. 1907:
- Արաբկիր. 99. Յակոբ Վ. Փարթամեան, ծն. 1883 Մարաշ, ուսած Կ. Պ. (Սէն-Լուի), ձեռն. 1907:

11. Մարաշի թեմին կղերք:

- Մարաշ. 100. Ստեփան Վ. Փարթամեան, ծն. 1880 Մարաշ, ուսած Պէյրութ, ձեռն. 1907:
- " 101. Յովսէփ Վ. Ագրապեան, ծն. 1882 Մարաշ, ուսած Պէյրութ, ձեռն. 1909:

12. Հալեպի թեմին կղերք:

- Այնթապ. 102. Վարդան Վրդ. Պահճէճեան, ծն. 1869 Մարաշ, ուսած Հոսմ (Ղեւոնեան), ձեռն. 1895:

13. Կեսարիոյ թեմին կղերք:

- Մունձուսուր. 103. Յարութիւն Վ. Լաչինեան, ծն. 1864 Էփէրէկ, ուսած Զմմառ, ձեռն. 1886:

1. Կ. Պոլսոյ Անարատ Բղոյթեան Միաբանութեան¹ կողմաները:

- Թօքատ. 1. Քոյր Քամէլա Փիլիպպոսեան (Մեծաւորուհի):
- " 2. " Սկուհի Գարիպեան:
- " 3. " Ռամէլա Խաչատուրեան:
- " 4. " Երանուհի Մօրուքեան:
- Մալաթիա. 5. " Հուշան Ազարեան (Մեծաւորուհի):
- Խարքերդ. 6. " Վասիլուհի Թօփուզեան (Մեծաւորուհի):
- " 7. " Մաքրուհի Բարձիկեան:
- " 8. " Համասփիւռ Գալփագձեան:
- " 9. " Աննա Մեղմուհի:
- Տիարպէքեր. 10. " Էմիլիա Պապայեան (Մեծաւորուհի):
- " 11. " Մագդաղինէ Իփէքճեան:
- " 12. " Բլէմանդին Բէօյլիւեան:
- " 13. " Ժէրմէն Ափրիկեան:

2. Գաղատիոյ Անարատ Բղոյթեան Միաբանութեան² կողմաները:

- Գաղատիա. 1. Քոյր Մարիամ Քլարա Մաղարեան:
- " 2. " Մարիամ Սոփիա Աւագեան:
- " 3. " Մարիամ Երանուհի Գայսերեան:
- " 4. " Մարիամ Ազաթա Թօփուզեան:
- " 5. " Նորնձայ Ռոզա Պինգարեան:
- " 6. " Էօփէնի Էօրտէկեան:

3. Տրապիզոնի վերափոխման Միաբանութեան³ կողմաները:

- Տրապիզոն. 1. Քոյր Ազնէս Մարմարեան (Մեծաւորուհի):
- " 2. " Մարիամ Քարակէօղեան:
- " 3. " Թէրէզիա Փիլիպպոսեան:
- " 4. " Տիրուհի Բէօմիւրճեան:
- " 5. " Խսկուհի Յովակիմեան:
- " 6. " Քրիստինէ Բէօյլիւեան:
- " 7. " Հռիփսիմէ Յօղուհի:

¹ Այս կուսանաց Միաբանութիւնը հաստատուած է 1843ին Կ. Պոլսու շիմադիրն եղած Է Վսեմ. Անտոն Հասուն կաթ. եւ Կարգինալը: Միաբանութեան կանոնները ՝ Soeurs de Charité ներու կանոնաց վրայէն յօրինուած են:

² Գաղատիոյ Անարատ Եղ. Միաբանութիւնը հաստատուած է Գեր. Անտոն Եպ. Շիմանեանէ (1859ին²), որ նոյն քաղքին առաջին եպ. է: Անտոն կը հետեւին Կ. Պոլսոյ Քոյրերուն կանոններուն:

³ Այս կուսանաց Միաբանութիւնը 1887 Յուն. 21ին հիմնուած է Գերպ. Պօղոս Եպ. Մարմարեանէ. եւ անոնց յաջմանադրութիւնը նորադած է Գերպ. Յովհաննէս Եպ. Սաղեան եւ Ս. Աթուէն ճանչցուած է 1914 Յուն. 22ին և Մարտ 25ին հաստատուած է:

- Տրապիզոն. 8. " Երանուհի Մեկքոնեան:
 " 9. Նորընծայ Պեղադիա Աբրահամ-
 ման:
 " 10. " Գերգրուտայ Ադա-
 ման:
 " 11. " Արմէլա Մեկքոնեան:
 " 12. " Պրիճիտա Պալիգեան:
 " 13. Ուսանող Մաթիլտ Մարգա-
 րեան:
 " 14. " Օրթանս:
 " 15. " Էմիլ:
 Սամոն. 16. Քոյր Արդուհի Գարտաշեան
 (Մեծաւորուհի):
 " 17. " Գայիանէ Յօղունի:
 " 18. " Մարի Գայիանէ Եաղու-
 պեան:
 " 19. " Էօփէնի:
 " 20. Ուսանող Աննա Թաղակեան:
 " 21. " Սաթենիկ Մալեան:
 Մարզուան. 22. Քոյր Ադապի Մեռիկեան:
 " 23. " Աննա Ուլուհոնեան:
 " 24. " Սրբուհի Թաթիկեան:
 " 25. Ուսանող Արտեմիս Մարգարեան:
 " 26. " Պէաթրիս:

Բանկարի 1920: Հ. ՅՈՒՍԷՓ ՏԵՐ-ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ
 Վիեննայի Միտի:

Ս Ա Տ Ե Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

1. La Roseraie d'Arménie. Tome premier: Arakel de Sunik. Pages choisies: Visions de l'Enfer et du Ciel; Effusions d'amour spirituel; Le desir du Bien; De la côte; D'où procède le Mal et qu'est-il? et la Sainte Vierge; Le Livre d'Adam. Traduction précédée d'une étude et suivie de notes par Archag Tchobanian. Ouvrage illustré de 29 hore-textes et de 26 gravures. Paris, Ernest Leroux, 1918. 4°, pp. VIII+120. Prix: 80 fr.

Արշակ Զօպանեան մին է այն սակաւթիւ գրագէտներէն, որոնք առած են մայրենի գրականութեան ճաշակն եւ զմայլած անոր սեպհական քաղցրութեամբ՝ կրնան գոհ սրտով կրկնել. «Քաղցր են ի քիմն իմ բանք քօ քան զմզը» օտար գրականութեան: Մայրենին մերն է, արիւն յարնէ, այն կ'ազդէ մեր քմաց այնպէս, ինչպէս մայրական կ'թը հարազատին եւ զգալի է անոր մէջ ինքնուրոյն ճաշակ, հարազատութիւն, անկեղծութիւն, գորով: Զօպանեան իւր զմայլման մէջ բաւական չի համարիր իւր անհատին գոհացումը, այլ եւ կը հրաւիրէ գրա-

ցիւթիւնն ի տես եւ ի ճաշակ: Ասոր առհաւատչեայ են այն բազմաթիւ հրատարակութիւնք միջնադարեան ազգային գրականութեան, որոնք իւր գրչի տակ լոյս տեսան ետեւէ ետեւ: Les Trouvères arméniens նոր անուան տակ համախմբուած կ'ընծային այժմ «Հայաստանի Վարդենեաց» մէջ, ուր մէն մի վարդ նոր տեսք, նոր երանգ, նոր բոյր ունի:

Առաջին վարդն հայ վարդաստանէն կը ներկայացուի Առաքել Սիւնեցի: Ծրագրուած երկրորդ, երրորդ եւ անգրագոյն փոփոխութիւն պիտի մատուցանեն ուրիշներ ժԳ—ԺԸ դարերէն:

Ընտրութիւնը շատ յաջող է: Առաքել Սիւնեցի ժԵ դարու առաջին քառորդի նշանաւոր երեւոյթներէն է հայ մատենագրութեան մէջ, հարուստ գրական, բայց մանաւանդ բանաստեղծական արտագրութիւններով: Չեռագիր տաղարաններ մեծ թուով կը բովանդակեն Սիւնեցւոյ տաղերը, որոնք ամբողջ միջին դարու մէջ յաճախ կարդացուած եւ երգուած՝ հզօր ազդեցութիւն գործած են հայ գրականութեան վրայ: Հ. Մ. Պոտուրեանի արդիւնքն է այս տաղերու ի մի հաւաքումն եւ հրատարակութիւնը, որոնք երկու հատորով լոյս տեսան 1907 եւ 1910 թուականներուն. առաջինը մէջ ամփոփելով Ադամգրքի երեք խմբագրութիւններն եւ երկրորդին մէջ քերթուածները, ուր եւ տրուած է Առաքելի կենսագրութիւնն եւ ակնարկ մը գրական գործունէութեան վրայ: Այս հրատարակութիւնք կազմած են հիմ 20-ականեանի թարգմանութեանց, ուր խնամով ընտրուած ներկայացուցուած են լաւագոյն կտորները, յատկապէս Ադամգրքէն:

Թարգմանուած են՝

- Աչք իմ ծովացեալ..., էջ 17—22.
 Յորժամ դրունք երկնից բացուին... (Ադամգրքէն), էջ 23—28.
 Յետ քննութեանց դատաստանին... (Ադամգրքէն), էջ 29—37.
 Այրէն մինչ ի քէն զփառս արդարոց ասեմ..., էջ 38—42.
 Ահա մեծ լեռուն եւ ահագին..., էջ 45—54.
 Կամ զի կողն ոսկր է անզգայ... (Ադամգրքէն), էջ 55—58.
 Վասն չարին թէ ուստի է եւ կամ զինչ (Ադամգրքէն), էջ 59—67.
 Տուփ ես զանազան խնկոց..., էջ 68—70.
 Նախ քան զեղեալս ամենեքեան... (Ադամգրքէն), էջ 73—43: